

A. Skreczko, *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie Wielkiej Nowenny Tysiąclecia (1957–1966). Studium teologiczno-pastoralne*, Białystok 2002, ss. 610.

Rodzina stanowi jedną z podstawowych trosk Kościoła. Wyraża się to w wielu i różnorodnych formach służby rodzinie. Podyktowane jest to misją i celem istnienia Kościoła, oraz istotą i znaczeniem rodziny w życiu każdego człowieka. „Kościół – uczy Jan Paweł II – świadomy tego, że małżeństwo i rodzina stanowią jedno z najcenniejszych dóbr ludzkości, pragnie nieść swoją naukę i zaoferować pomoc tym, którzy znając wartości małżeństwa i rodziny, starają się pozostać im wierni; tym, którzy w niepewności i niepokoju poszukują prawdy; i tym, którzy niesłusznie napotykać na przeszkody w realizowaniu własnej wizji rodziny. Podtrzymując pierwszych, oświecając drugich i wspierając tych, którym stwarzane bywają trudności, Kościół pragnie służyć każdemu człowiekowi, zatroskanemu o losy małżeństwa i rodziny” (Jan Paweł II, Adhortacja Apostolska „Familiaris consortio”, 1).

Tę troskę o rodzinę Kościół przejawiał w każdym okresie swoich dziejów i w każdym środowisku swego istnienia. Szczególną postawę troski wykazują Kościoły lokalne i w szczególnych okresach swoich dziejów. Także Kościół w Polsce na przestrzeni swoich dziejów wielokrotnie dowiódł wielkiego zainteresowania i zatroskania o rodzinę. Do takiego szczególnego okresu i okoliczności zaliczyć należy czas po drugiej wojnie światowej, kiedy Ojczyzna nasza, a wraz z nią rodziny, przeżywała okres wielkiej próby wierności Bogu i sobie. W tym czasie – na początku drugiej połowy XX wieku – Kościół polski rozpoczął przygotowania do swego Milenium – tysiąclecia Chrztu Polski. Czas owych szczególnych przygotowań stanowi tzw. Wielka Nowenna (1957–1966). Wśród różnych form przeżywania owej Nowenny wyróżnia się troska Kościoła o rodzinę. Temu zagadnieniu poświęcił swą książkę ks. Adam Skreczko. Książka nosi tytuł: *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie Wielkiej Nowenny (1957-1966). Studium teologiczno-pastoralne*, Białystok 2002. Stanowi ona jego rozprawę habilitacyjną z zakresu teologii pastoralnej, o czym informuje podtytuł.

Treść książki, licząca 610 stron druku, podzielona została na trzy części, poprzedzone *Wstępem*. Część pierwsza, zatytułowana jest: „Sytuacja małżeństw i rodzin w Polsce w okresie Wielkiej Nowenny”. Poświęcona została analizie uwarunkowań życia i rozwoju wspólnoty małżeńsko-rodzinnej w Polsce w omawianym okresie. Jest to swoista diagnoza przedmiotu badań, źródłowo oparta nie na badaniach empirycznych, ale na dokumentach – teologicznych i innych – obrazujących sytuację badanego okresu pod kątem funkcjonowania rodziny. Zagadnienia zostały ukazane poprzez analizę dwóch kontekstów życia polskich małżeństw i rodzin: społeczno-politycznego (rozd. I) i eklezjalnego (rozd. II). W części drugiej podjęty został „Doktrynalny wymiar troski Kościoła o małżeństwo i rodzinę”. Autor po ogólnym scharakteryzowaniu nauczania biskupiego (rozd. I), ukazał: teologię małżeństwa – miłość, istotę małżeństwa chrześcijańskiego, jego cele i przymiot (rozd. II) oraz teologię rodziny – jako Kościoła domowego, odwzorowania Rodziny Nazaretańskiej, miejsca uświęcenia i wychowania, jak też odniesień do narodu i państwa (rozd. III). Część trzecia nosi tytuł: „Duszpasterski wymiar troski Kościoła o małżeństwo i rodzinę”. Tutaj – również w trzech rozdziałach – Autor kolejno omawia następujące formy troski polskiego Kościoła o wspólnotę małżeńsko-rodzinną: duszpasterstwo rodzin, duszpasterstwo dzieci i młodzieży, oraz inne – stanowe, charytatywne, trzeźwościowe, pielgrzymkowe, włączając w to także synody diecezjalne. Całość analiz zwieńczona jest Zakończeniem, z podaniem wykazu bibliografii, aneksów oraz streszczeń w języku włoskim i angielskim.

Omawiana rozprawa merytorycznie i źródłowo dotyczy Wielkiej Nowenny, która była okresem dziewięcioletniej wytężonej pracy duszpasterskiej polskiego Kościoła. Była ona przygotowaniem do uroczystych obchodów milenijnych w roku 1966. Wielka Nowenna stanowiła pierwszy integralny – o zasięgu ogólnopolskim – program duszpasterski, obejmujący wszystkie dziedziny duszpasterstwa. Jego celem było ożywienie życia religijno-moralnego Polaków w skali całego kraju. Ks. A. Skreczko wykazał, że wśród wielu innych zagadnień omawiana Nowenna była okresem szczególnej mobilizacji sił i intensywnej działalności polskiego Kościoła katolickiego na rzecz małżeństwa i rodziny. Wtedy to bowiem polscy biskupi, a wraz z nimi inni duszpasterze, małżeństwo i rodzinę uczynili priorytetem całego duszpasterstwa, sądząc, że walkę o ocalenie wiary polskiego narodu należy rozpocząć i skupić na pomocy rodzinie.

Omawianą rozprawę ks. A. Skreczko w moim przekonaniu charakteryzują dwa – oprócz wielu innych – szczególne walory. Od strony społeczno-historycznej stanowi ona monograficzną analizę sytuacji polskiej rodziny i Kościoła po drugiej wojnie światowej, co zasługuje na szczególne podkre-

ślenie. Czasowo – zgodnie z założeniem – Autor koncentruje się na okresie Wielkiej Nowenny, czyli na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku. Sięga jednak do czasów poprzednich, jak też prognostycznie wskazuje na skutki owej Nowenny. Poświęcony temu rozdział pierwszy zawiera dobrą analizę stosunków państwo-Kościół katolicki w polskiej rzeczywistości polityczno-społecznej w latach 1945-1966. Opisując model małżeństwa i rodziny propagowany przez polskie państwo tego czasu ks. A. Skreczko podkreśla: „Państwo promowało laicki model małżeństwa i rodziny. W wyniku ścierania się tego stanowiska z kościelnym upowszechniły się w świadomości szerokich rzesz społeczeństwa przeciwstawne modele życia małżeńskiego i rodzinnego” (s. 37). Szczególnym wyrazem tego „państwowego modelu” były rozwody, zagrożenia demograficzne przez sztuczne poronienia i antykoncepcję, zawodowa aktywizacja kobiet, co w sumie negatywnie wpływało na podstawowe funkcje rodziny. Należy pamiętać, że ten „model” życia wspólnoty małżeńsko-rodzinnej został utrwalony i dzisiaj – w zmienionych warunkowaniach i postaciach – trwa. Tym zagrożeniom miała się przeciwstawić kościelna koncepcja małżeństwa i rodziny, wypracowana w polskim Kościele w okresie Wielkiej Nowenny, realizowana w różnych formach działalności duszpasterskiej. W swej warstwie systematycznej jawi się ona jako pogłębiona merytorycznie teologia małżeństwa i rodziny. Lektura książki ks. A. Skreczko ukazuje, że jest to teologia małżeństwa i rodziny głęboka merytorycznie, dobrze osadzona w kontekście eklesjalnym, co gwarantuje jej doktrynalną wiarygodność. W prezentowanej tu teologii wspólnoty małżeńsko-rodzinnej uwzględnione zostały realia życia współczesnego człowieka, z podkreśleniem personalizmu ujęcia całości. Mając na względzie czas, kiedy polscy biskupi wypracowali ten teologiczno-pastoralny model wspólnoty małżeńsko-rodzinnej – przed Vaticanum II – należy podkreślić trafne ujęcie zagadnienia, co znalazło swe odbicie w dokumentach II Soboru Watykańskiego. Bez obawy błędu można tu mówić o specyficznie polskiej teologii małżeństwa i rodziny oraz pastoralnej koncepcji wcielania jej w życie. Ks. A. Skreczko skrupulatnie to przeanalizował, ukazując w sposób kompetentny od strony merytorycznej oraz logicznie zwięzły i jasny w odbiorze dla czytelnika, także nie mającego teologicznego przygotowania. W tym widać drugi szczególnie walor omawianej rozprawy.

Kompetencję Autora oraz doktrynalną wiarygodność analiz i wniosków omawianej książki ukazuje jej baza źródłowa. Imponuje już w swej zewnętrznej postaci: bibliografia zamieszczona na końcu rozprawy, łącznie z literaturą podstawową i pomocniczą, spisana jest na 45 stronicach tekstu. Ks. A. Skreczko, badając nauczanie polskich biskupów dotyczące małżeństwa i rodziny w okresie dziewięcioletniej Wielkiej Nowenny, dotarł nie tylko do nauczania

oficjalnego w postaci listów pasterskich, odezw czy deklaracji, ale też do znaczących w tym temacie kazań i okazjonalnych przemówień, jak też do odnośnych artykułów ich autorstwa. Gromadząc ten materiał źródłowy Autor przeprowadził kwerendę w urzędowych pismach kurii diecezjalnych, wydawanych w badanym przez niego okresie. W trosce o badawczą wiarygodność ks. A. Skreczko wymienione teksty źródłowe uzupełnił materiałami archiwalnymi, co jeszcze bardziej wzmacnia doktrynalno-eklezyjalne znaczenie jego rozprawy. Na podkreślenie zasługuje szczególne wykorzystanie publicznych enuncjacji Ks. Prymasa St. Wyszyńskiego na temat małżeństwa i rodziny, zachowanych w formie autoryzowanych maszynopisów w Instytucie Prymasowskim w Warszawie. Ksiądz Prymas był inspiratorem, głównym autorem i wykonawcą Wielkiej Nowenny. Można więc mówić o prymasowskiej koncepcji – wizji małżeństwa i rodziny, która w kontekście uwarunkowań polskich jawi się jako wyjątkowo dojrzała i interesująca.

Rozprawa ks. A. Skreczko jest pracą z zakresu teologii pastoralnej i taki charakter został zachowany w całości jej analiz i wniosków. Podjęty z tego punktu widzenia problem małżeństwa i rodziny został zaprezentowany w sposób kompetentny, dobrze „osadzony” źródłowo i merytorycznie pogłębiony. W konsekwencji mamy wartościową monografię ukazującą jeden z najważniejszych okresów życia polskiego Kościoła drugiej połowy dwudziestego wieku, duszpastersko zaangażowanego w ratowanie i rozwój wspólnoty małżeńsko-rodzinnej. „Okres Wielkiej Nowenny – konstatuje Autor rozprawy – był czasem tworzenia duszpasterstwa małżeństw i rodzin w Polsce. Biskupi polscy w okresie trwania Wielkiej Nowenny traktowali duszpasterstwo rodzin jako ‘palącą potrzebę naszych czasów’ wobec zmiany form życia rodzinnego, trudności bytowo-wychowawczych i postępującego zaniku pierwiastków nadprzyrodzonych w życiu rodzinnym.[...] Biskupi starali się przywracać rodzinie jej eklezyjalną i duszpasterską rangę” (s. 518). Wymienione tu uwarunkowania i zagrożenia rodziny trwają – a nawet powiększają się – do dzisiaj. Stąd też ówczesna teologiczno-eklezyjalna wizja rodziny oraz wypracowane wtedy metody duszpasterstwa rodzin zachowują swą aktualność do dzisiaj. W tym też zawiera się szczególna wartość i aktualność rozprawy ks. A. Skreczko. Mogą i powinni sięgać do niej zarówno zajmujący się duszpasterstwem małżeństw i rodzin, jak też przygotowujący się do życia małżeńskiego i rodzinnego oraz małżonkowie i rodzice. Tym osobom oraz wszystkim zainteresowanym tego rodzaju problematyką, ową książkę z całym przekonaniem polecam.

ks Józef Zabielski